

הרב אליעזר יהודא ולדינברג

חבר בית הדין בירושלים

משאל-עם בענינים מיוחדים העולים על הפרק בניהול הסדינה

השאלה הופנתה אל כותב הטורים ע"י השר המנוח ר' ד. צ.
פנקס ז"ל. בדברי תשובה על קבלת הס' „הלכות מדינה“ הוא כותב
בין השאר :

ירשה לי להביא לפניו בעיה המעסיקה אותי בימים האחרונים
בקשר לתביעת תשלומים מגרמניה. הוצעה בכנסת הצעה לערוך
משאל-עם. אני התנגדתי להצעה מטעמים מעשיים. אך נראה לי
שמנהג זה של משאל-עם שהי' קבוע אצל היונים והרומאים העתיקים
לא הי' נוהג אף פעם בישראל.

אמרתי לעצמי שהבדל זה בינינו ובינם מבוסס על כך שלנו
יש תורה ולהם לא היתה תורה, ומשום כך יכול הי' העם מדי פעם
בפעם להחליט כרצונו.

אולם יש עוד לברר איך התפתחו אצלנו סדרי-בחירות כלליות.
מינוי סנהדרין הי' לכתחלה כפי שגם נזכר בספרו בכח המלך,
ובהעדרו — נתמנו החברים ע"י ראש הסנהדרין לאחר התיעצות עם
חברי הסנהדרין.

שבעה טובי העיר, בודאי היו צריכים להיות מקובלים על
תושבי העיר וע"י הסכמה ובחירות.

אשמח אם כב' יוכל להתפנות ולהעיר לי את הערותיו על
נושא זה.

וזאת תשובתי :

מוצש"ק אור ליום כ"ב טבת תשי"ב. ירושלים עיה"ק תובב"א.

אל הוד כבוד השר הנכבד והנעלה מר ד. צ. פנקס שר התחבורה במדינת
ישראל.

שר מאד נכבד,

ביום עש"ק דנא נתכבדתי בקבלת מכתבו היקר על אודות ספרי החדש
הלכות מדינה ח"א, ואני מודה לו מעומקא דליבא על דבריו המעודדים.

כמו כן נגשתי מיד בכובד ראש להתעמק בבעיה החשובה המעסיקה את
כבודו בימים אלה ובטובו הואיל להפנותה אלי. קראתי לשבת ענג בהשתעשעי
בבירורה ההלכתי של השאלה. ובזה הנני להעלות על הנייר את הנלפענ"ד בזה.

ואען ואומר: צדק בהחלט כבוד השר שההבדל בינינו לבין היונים והרומאים הוא מפני שלנו ישנה תורה אלקית אשר חקיה לא ישנו לעולמים, ולהם אין תורה, וזכן היה העם מחליט אצלם מדי פעם בפעם ככל העולה על רוחו, באין על גביו שום עול של תורה ומצות אלהיים המרסנים את האדם ואת העם בלי תת שלטון בלי מצרים ליצר מחשבות לבו ומשעבדים את לבו לאביו שבשמים. ומה שלא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום, הגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל המלמדים אותו בינה והשכל לדעת הדרך דרך־החלן שעליו ללכת בה מבלי לפנות אל רהבים וישי כזב. וזהו במיוחד בסימון דרך להנהגות הנוגעות באופן ישר אל חקי התורה שנחקקו כבר בתורה שבכתב או בע"פ שלא ישנו לעולמים. ואף בחקים נימוסיים ומנהגים מדיניים שהתורה נתנה רשות להנהגה המדינית לקבעם, ג"כ מקור יניקתם הוא מאבני־השיתין של תורתנו הקדושה, ופניהם מכוונים למגמה לאחד ולגבש את העם כגוי אחד בארץ המיוחד בתפקידו הרוחני להגיד תהלת ה' בעמים ולפרסם את אמונת האחדות. והדברים ארוכים.

ובנוגע לשבעת טובי העיר צדק ג"כ כבוד השר בכתבו ששבעת טובי העיר בודאי היו צריכים להיות מקובלים על תושבי העיר ועל ידי הסכמה ובחירות. ויעיין נא כב' בספרי שו"ת ציץ אליעזר חלק ב' סימן כ"ד שהשבתי וביארתי ע"פ ההלכה את דבר הקנאת זכות בחירה לחות דעה בענינים ציבוריים. וכן שם בס"ג כ"ג שהשבתי ובררתי באריכות לאור ההלכה ענין יכלת בני העיר וממוניה בקביעת תקנות, וכן אם טובי העיר צריכים לימלך בתקנתם עם חבר העיר. וכמו כן הארכתי בספרי שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' כ"ט בבירור ההלכה של כיצד ובאיזה אופן בוחרים וממנים פרנסי קהל, ודבר הסכמות והחלטות הנבחרים אם מחייבים תמיד את הקהל. ובהיות שהענינים ארוכים עד מאד ולא נשאלתי עליהם ע"י כבוד השר לבררם כעת במיוחד בנוגע לשאלות מפורטות העומדות כעת על הפרק, אסתפק במכתבי זה במה שציינתי במקומות אשר אני מדבר עליהם בספרי, ואם אחרי שיעיין בהם יהיו לו עוד ספיקות על כמה בירורי שאלות שיתעוררו אצלו, בחפץ לב אתפנה לענות לו בע"ה את הנלפענ"ד בכל אשר יפנה אלי. וכעת אענה לו על עיקר שאלתו. והוא אם יש מקום עפ"י ההלכה לדרוש לערוך משאל־עם כשלפני הממשלה ונבחרו העם עומדת שאלה גדולה ומיוחדת הנראית כפוגעת באופן ישיר ברגש כל אחד ואחד מאנשי המדינה כשאלת תביעת תשלומים מגרמניה המעסיקה את הממשלה, הכנסת והעם בימים אלה.

ולפענ"ד אחרי עיוני בשאלה זאת נראה שצדק כב' שאין מקום עפ"י התורה לעריכת משאל־עם, וכמה טעמים הלכתיים ויסודיים בדבר, וכאשר אראה, ואמנם בקצרה כי לדחיפות השאלה אני מוצא חובה למהר בתשובתי.

(א) גרסינן בירושלמי (פ"ג דמגילה ה"ב): ג' מבית הכנסת כבית הכנסת וז' מבני העיר כעיר. מה אנו קיימין אם בשקיבלו עליהן אפי' אחד, אם בשלא קיבלו עליהן אפילו כמה, אלא כן אנן קיימין בסתם. ומפרש הקרבן העדה: אלא הכא במאי עסקינן בסתם שהפקידו עליהן שבעה טובי העיר לפקח על עסקי הציבור סד"א דלמכור תשמישי קדושה ובית הכנסת לא עלה על דעת בני העיר מעולם שימכרו שלא מדעתן קמ"ל דאפ"ה ממכרן ממכר.

וכן כותב מפורש הר"ן על האלפס בפ"ג דמגילה בביאור דברי הירושלמי:

בסתם כלומר שהעמידו עליהם סתם ז' טובי העיר לפקח על עסקי צבור הלבך אע"פ שלא קבלו עליהם בני העיר בפירוש מכר דברים אלו אפ"ה ממכרן ממכר, שלא תאמר דברים של תשמישי קדושה וביהכ"נ לא עלתה על לב דעת בני העיר שימכרו אלא מדעתן ולא יועיל מכירתן אא"כ נטלו רשות מבני העיר בפירוש קמ"ל ע"כ. למדנו מדברי הירושלמי שכת' ז' טובי העיר הוא אפילו על ענינים שלא עלה על דעת בני העיר מעולם שיצטרכו לטפל בהם, ואין ז' טובי העיר צריכים לשאול מחדש את דעת בני העיר בהגיע לפניהם ענין זה, אלא יכולים על סמך מינויים הסתמי להתעסק בכל עניני העיר, ולפעול על דעת עצמם גם בענין נדיר זה כפי הכרעת דעתם לטובת העיר.

גם בשו"ת הרשב"א ח"א (סי' תרי"ז) מבאר כוונת הירושלמי דר"ל כשהעמידו עליהם הציבור שבעה פרנסים סתם לפקח על עסקי הציבור יש להם רשות לכל דבר כאילו עשו כן כל בני העיר אע"פ שלא העמידו אותם על דבר זה בפירוש. עוד זאת כללא כייל לנו הרשב"א בתשובתו שם כי שבעה טובי העיר המוזכרים בכל מקום אינם שבעה אנשים המובחרים בחכמה או בעושר וכבוד, אלא שבעה אנשים שהעמידום הצבור פרנסים סתם על עניני העיר והרי הן כאפורופוסין עליהם עיי"ש.

וכך מבאר גם המרדכי בפ"ק דב"ב (סי' ת"פ) בשם ר"ת שטובי העיר נחשבים כבני העיר בכל פעולותיהם, ופוסק כן הרמ"א ביו"ד (סי' רכ"ח סעי' ל"א) דאם נתנו רשות לטובי העיר הם במקום כל הקהל. ועיין גם בשו"ת מהר"י קצבי (סי' ט"ז) שכותב שמה שנעשה מדעת כל טובי העיר הממונים על עסקי הצבור הרי הוא כאילו נעשה מדעת כל אנשי העיר עיי"ש.

והכי סובר נמי השבות יעקב (ח"א חיו"ד סי' ע"ד) דכשנבררו אלו שבעה מדעת כל הצבור או ע"פ רובו ככולו ונתנו להם כח להוסיף או לגרוע בתקנות כפי שיראה להם ודאי אין שום מוחה בידיהם מעתה ויכולין לתקן בכל מילי עיי"ש. וכך מסכם גם הנחלת שבעה (ח"א סי' כ"א אות ט"ז) שהתקנות ומנהגות שעושין טובי העיר או בעלי תקנות הממונים על כך מפי כל הקהל ודאי הוי כאילו היה שם דעת כל יחיד ויחיד מאחר שנתמנו מדעת כל הקהל ודעתיהוה הוי כדעת כל הקהל וכל הקהל מבטלים דעתיהוה לגבייהו עיי"ש.

דון מינה במכש"כ במושלי ומנהיגי מדינה שנתמנו בסתמא על כל עניני הנהלת המדינה, שבודאי אופן מינויים היה אדעתא דהכי שיפעלו בתבונתם המדינית והכלכלית ככל אשר ימצאו לטוב ולמועיל למדינה, כי מי הוא זה אשר יוכל תת גבולים ולומר לאישי ההנהגה עד פה תבואו? בזמן שאנשי ההנהגה נמצאים בתוך שטף הפעולות המדיניות, שהמה או בבחינה של לב מלכים אין חקרה ותוזה אחת מן הקו שהתוו להם יכולה להמיט שואה על כל ההיקף המדיני שלהם ולהביא סבל מדיני רב. ורק אלה השקועים בראשם ורובם בתוך כל הענינים ועוקבים אחריהם בלי שום הסחת דעת כל שהו מקו המדיניות, נושאים בעול האחריות, הם המה שיכולים לחות דעת ולהכריע את כף המאזנים לצד הרצוי והמועיל. ולכן בודאי הכח בידי אישי ההנהגה לפעול בכל השטחים של צרכי המדינה המדיניים והכלכליים המתאחדים כחוט שני, ככל אשר ימצאו לטוב ולמועיל למדינה בכל משך תקופת כהונתם מבלי שיצטרכו לכך הסכמה נוספת מהעם, על ידי משאל-עם,

וכדומה. ובלב שקט יכולים לגשת להוציא לפועל קו הנהגתם, אם מצפונם נקי. כי לכך נבחרו.

ב) אמנם ראיתי בשו"ת מבי"ט ח"א סי' פ"ד שעומד על הביאור אם שבעה טובי העיר גורו או הסכימו שום דבר על הציבור אם יהיו חייבים כל הציבור לקיים תקנתם משום דמשמע דדוקא רוב הציבור הוא דמיעוט נגרר אחריהם אבל רובא לא גרירי בתר מיעוטא ואפי' הם שבעה טובי העיר, ומביא שמדברי הריב"ש בתשובה משמע דאפי' ז' טובי העיר בעי רובא בהדיהו ואילו מדברי הרשב"א בתשובה משמע דזט"ה יש להם רשות בכל דבר כאלו עשו כל בני העיר, ומיישב לומר דלעולם בעינן רובא ומה שיש להם רשות לזט"ה בכל דבר הוא משום דחשיבי רובא משום דאתו מכח רובא דקבלום עליהם בסתם לפקח על כל עניני צבור, ומה שנראה מהירושלמי דאפי' קבלום בסתם יש להם רשות בכל דבר כאלו עשו כל בני העיר היינו לתקן ולגזור מה שיראה להם ויודיעום ואם ישתקו ולא יסרבו יהיה קיים ואם יסרבו אז לא יהיו חייבים לקיים מה שתקנו. ומתוך כך מסיק המבי"ט להלכה בגידונו שם דאם היתה ההסכמה בדבר שאינו מצוי אין כח ביד הממונים שהם במקום זט"ה לתקנה גם כי הורשו מן הקהלות לפקח על כל צרכיהם אם לא שיסכימו ויודו בה אחר כך רוב הקהל דהיינו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר, ומביא ראיה לזה מההיא בי כנישתא (במגילה ד' כ"ו) דבזט"ה ובמעמד אנשי העיר אפילו למשתי בה שכרי שרי, ובלאו הכי לא משום דלא שכיח דלובנו להכי ובעינן שיהיו הם במעמד ואפי' נתנו רשות בסתם לזט"ה עיי"ש.

ויוצא לפי"ז לכאורה שבכל ענין מיוחד דלא שכיח צריכים נבחרי הקהל להחידע על כך לקהל בוחריהם, ורק אם ישתקו אז יכולים לעשות הנראה בעיניהם. ויש לידון מזה לכאורה גם לענין הנהגת המדינה שבכל דבר שאינו מצוי צריכים הנבחרים לפנות ולשאול דעת הקהל על ידי עריכת משאל עם וכדומה.

אבל עיין בב"י בטור אר"ח (סי' קנ"ג) שמביא שמצא במדרכי ישן כחוב בשם הראב"ה דהפירוש של במעמד אנשי העיר היינו שיעשו זאת בפרסום ולא בצינעא. וכן פוסק הרמ"א באר"ח שם בסעי' ז' דכל ששבעה טובי העיר מוכרים בפרסום מקרי במעמד אנשי העיר ואינן צריכין לומר הן או לאו.

ולפי"ז בכגון גידונו ההצבעה הנערכת על כל ענין וענין בכנסת בפומבי נקרא זה כבר במעמד אנשי העיר ולא צריכים לפנות יותר גם בפרטות אל העם שיענו הן או לאו, וכל זמן שלא באה התנגדות מפורשת מרוב אנשי המדינה נגד החלטת הרוב של נבחריו בכנסת, כמו על ידי הגשת פטיציה שתהיה חתומה מרוב אנשי זכות הבחירה שבחרו את הנבחרים, אין שום חיוב לנבחרים להענות לשום דרישה של אישים או גופים ציבוריים, יהיו איזה שיהיו, לשם עריכת משאל-עם. גם עיין בשו"ת מהרשד"ם חיו"ד (סי' קע"ה) שכותב דאינו נקרא מעמד אנשי העיר אם לא נמצאו יחד כל ראשי הקהלות ע"ש. ורצונו לומר דמעמד אנשי העיר נקרא אם נמצאים יחד עם הזט"ה שהם המנהיגים הכלליים של העיר או המחוז גם ראשי נבחרי כל הקהילות שבאותה עיר או מחוז.

ולפי"ז נ"ל פשוט שבכגון גידונו, חברי הממשלה הם במובנם הרחב דוגמת הזט"ה במובנם המצומצם המנהיגים הכלליים של המדינה, וחברי הבית של הכנסת אשר נמצאים בה ב"כ כל מפלגות המדינה, הם ג"כ במובנם הרחב דוגמת ראשי

הקהלות. וא"כ כל שאלה המוכרעת בכנסת עפ"י הצבעת הרוב נקרא כאילו כבר הוכרעה ברוב דעות ע"י זט"ה ומעמד אנשי העיר, שזה מועיל אליבא דכו"ע אפילו בדבר שאינו מצוי.

ג) כל זה אפילו למטוניה דהמבי"ט ז"ל. אבל בכלל מצינו לגדולי הפוסקים דלא סברי בזה להלכה כהמבי"ט ז"ל, וסוברים שלא זו בלבד שלא צריכים למעמד אנשי העיר, אלא אפילו אם אנשי הקהל מביעים מפורש דעתם המנוגדת להחלטת זט"ה, ג"כ אין כחם לבטל החלטת הזט"ה והכה בבחינה של כיון שהגיד שוב אינו הוזר ומגיד, דבבחירתם את הזט"ה למפקחי ומנהלי עניני הקהל גילו דעתם המפורשת שמסורים ומיפים כחם של הזט"ה להיות ידם כידם ופיהם כפיהם לפעול כטוב בעיניהם לטובת הקהל בכל עניני הקהל, ועשייתם כעשייתם. ושוב אין ביכלתם למחות על פעולותיהם עד שיפוג תוקף כהונתם של הזט"ה, או שמתברר שישנה חלילה מעילה בתפקיד, שאזי שוללים את תוקף כהונתם בכלל. דומיא שמצינו בחור"מ סי' ר"צ סעי' ה' גבי אפוסטרופוס ע"ש כי הרי הרשב"א הנ"ל באות א' הגדיר אותם כאפוסטרופוסים על עניני העיר.

בראשונה אנו מוצאים גילוי לכך בשו"ת רמ"א (סי' ע"ג) שכותב בתוך דבריו דמנהג קדם בעיר הגדולה שכל דיניה נעשים ע"י הקהל המבוררים ומתקנין בעירן כל מיילי וכל תקנותיהם שמתקנין שנראה בעיניהם שהוא לטובת הקהל תקנתן קיימת אף אם היה בזה פסידא לרבים כ"ש ליחידים ע"ש. ומדכותב הרמ"א שתקנתם קיימת אף אם היה בזה פסידא לרבים משמע מפורש דאף הרבים לא יכולים למחות בתקנתם.

וכן עיין בשו"ת מהרשד"ם חיו"ד (סי' רכ"ז) שמביא תשובת הרא"ש שהשיב שכל דבר שהקהל או טובי העיר שנמנו מדעת הקהל מסכימים א"צ קנין ולא שטר אלא דבריהם ככתובים וכמסורים דמי, ומדייק מדברי תשובת הרא"ש זאת שמשמע בפ"י שאין כח אפי' בכל הקהל לבטל מה שיסכימו הברורים שהרי כתב שדבריהם ככתובים וכמסורים, ואחר כתיבה ומסירה שוב אין תקנה ע"ש.

ועיין גם בשו"ת פני יהושע (חאו"ח סי' ז') שכותב בתוך דבריו דאע"פ שראב"ה כתב במעמד אנשי העיר אפשר דבימיו לא נהגו אבל עתה הם בעירנו כראשי גלויות ואין א' מאנשי העיר מכניס ראשו בעסקיהם.

יותר מפורט כותב על כך בשו"ת משאת בנימין (סי' ל"ג) וז"ל הצריך לענינינו: ועוד נראה דדוקא בימי חכמי התלמוד לא הי' כח ביד זט"ה בא"ה למכור ב"ה של כרכים לפי שאותן זט"ה לא היה בידם שום כח ויכלת על אנשי הקהלה וכו' אבל בזמן הזה בארצות הללו שמנהג הקהלות להעמיס עליהם מנהגים ופרנסים ונותנים בידם מקל ורצועה על כל אנשי הקהלה לעשות כרצונם בכל עסקי הקהלה וכו' והמנהגים הם ממש דמו לרב אשי דאמר אי בעינא מזבנא להו וכו' עיי"ש.

דון מינה במכש"כ שיש למנהגי המדינה בתוקף תפקידם דין ראשי גלויות לתקן ולהחליט ככל אשר ימצא בעיניהם לטוב ולמועיל למדינה ואין לקהל הבוחרים להתערב ולהכניס ראשם בעסקיהם כל זמן שהחלטותיהם אינם מתנגדים לחקי תוה"ק. ועליהם לסמוך על נבחריהם ולתת בהם אימון מלא.

ד) נימה חדשה בתוקף כח הנבחרים אנו מוצאים בשו"ת מהר"ם שיק חחר"מ (סי' י"ט) שכותב בתוך דבריו וז"ל: והנה כל ציבור וציבור במקהלות ב"י

הם כשותפים ויש לכל אחד ואחד זכות ורשות לכל עניני הציבור כמו שארי שותפים, אבל כדי שלא להיות הדבר כקדירה דבי שותפי ויהיה זה מושך לכאן וזה מושך לכאן ונאמר מקרא מלא בפשע הארץ רבים שריה ולזאת המנהג בכל קבוצות ישראל לבחור להם טובי העיר ולהם מסרו זכות שלהם כדי לעשות כל הדברים וכל התיקונים וכל הצטרפות של כל הציבור על פיהם וכי' והנה בכל עיר ועיר חבורות שונות והם ג"כ כשותפים כל חבורה וחבורה לדבר המיוחד לה וכל חבורה וחבורה בוחרים לעצמם גבאים לכל עניניהם וברוב הקהלות נוהגין שאין להקהל רשות עליהם ונראה לי שהוא מדינא דהרי מבואר במס' תענית ד' כ"ח גבי קרבן עצים דע"י שהתנדבו אנשים ידועים עצים בשעת חסרון עצים תיקנו הנביאים שביניהם שאפי' אם תהי' העזרה מלאה עצים לא יביאו באותו היום עצים אלא משלהם, והה"ד בכל מצוה שיתאמצו יחד או רבים לקיים המצוה ההיא זכו באותה המצוה, וזה י"ל הטעם בכל החבורות כיון שנתאמצו יחדים באותה מצוה אין להקל רשות עליהם כיון שכבר זכו באותה מצוה כאלו הוא שלהם עי"ש.

ומזה יש מקום לדון בגזירה שוה וגם בק"ו להתאמצים בהנהגת והקמת בסיס בר קיימא למדינת ישראל שקמה לתחיה בימינו בעזרת השם יתברך, שאין לך מצוה גדולה מזו בזמן שהקו והמשקולת של ההנהגה היא להדברן בעול התורה והמצוה ולא לחרוג ממסגרתה.

ה) מכל הלין נראה ברור שבנידוננו לענין כח ותוקף מושלי ומנהיגי המדינה, כי יש בידי הממשלה ונבחרים העם בכנסת התוקף והעז, החיל והחוסן להכריע ברוב דעות כל עניני המדינה העומדים על הפרק והכרעתם מחייבת את המיעוט בממשלה ובכנסת, ואת כל הציבור במדינה [מובן שכל זה הוא כשהסכמתם אינה עומדת בניגוד לד"ת] ואין שום צורך לפנות אל הנבחרים ע"י עריכת משאל-עם. ולא רק שאין צורך כי אם צריך להמנע מכך כי הדבר יכול להביא היוק למדינה ע"י הכנסת אנדרלמוסיה בקרב הממשלה והנבחרים וממילא בקרב הציבור כולו כשזה ימשוך לכאן וזה לכאן וכדברי המקרא של בפשע הארץ רבים שריה שמזכיר המהר"ם שיק הנ"ל. ויש מקום גדול לומר שאף אם רוב הבוחרים יביע התנגדות ג"כ אין חיוב לנבחרים לשמוע להם כל זמן משך תוקף כהונתם שהבוחרים בחרו בהם וייפו את כחם, וכדמשמע מדברי הפוסקים הנ"ל, אלא שגם זה יכול להכניס אנדרלמוסיה גדולה בקרב המדינה, אם הנבחרים לא ישמעו לביחריהם, והחכם עיניו בראשו של דבר, וצ"ל.

ו) נוסף על כל האמור נלענ"ד שבכלל בענינים מדיניים וכלכליים אין זכות להביע דעה עליהם כי אם לאנשים מומחים הבקאים בטיב הענינים ודעתם היא המכרעת בזה, ולא מביטים על כגון זה על הכרעת רוב מיכני בלבד. וחילי ידי מדברי תשובת הרשב"א המובאת בב"י בטור יו"ד סי' רכ"ח אות כ"ה שהשיב שרוב המקומות גדולי הקהל בעצה בהסכמה עושים כל עניני הציבור לפי שא"ל לנשים ולקטנים ולחלופי הדעת להטכים בצרכיהם ויחידים בעלי העצה מן הסתם כאפטרופוסים עליהם לפקח על כל ענינים הצריכים.

וכך הוא גם דעת המהרשד"ם בחאו"ח (סי' ל"ז) עיי"ש. ואמנם בספרי שו"ת ציצן אליעזר ח"ג סי' כ"ט כתבתי לענ"ד להקשות על דברי המהרשד"ם במה שנתן

תוקף לעשירים יותר מלעניים דלת העם. אבל בנוגע להליכה בתר רוב חכמה בדברים הנוגעים להנהגת הציבור והמדינה שצריכים לזה חוש מדיני וכלכלי מיוחד שפיר מסתברים דבריו, וכמו שהבאתי שם שסובר נמי כן בספר תורת חיים הספרדי ח"ב סי' מ' שהולכים בהכרעת עניני הציבור בתר רוב בנין ולא בתר רוב מנין, ומסיים במעשה הרב וכתוב: ופוק חזי בעירנו זאת שאלוניקי עיר ואם בישראל מימי קדם בימי איתני גאוני עולם הממונים המפקחים על עניני ציבור הם העשירים מביני מדע בעדת החכמים השלימים ואינם משגיחים על דברי רוב רובי דלת העם. והדעת נותן כן שהרי רוב עניני הציבור הם בהוצאות ופרעונות ולראות ולדקדק להוציא בעת הצורך ובמקום הצורך שלא יצא הממון לאיבוד, ומי יחוש ע"ז לכיון ולדקדק חוץ מהם שמוציאים הממון וכו' עיי"ש.

ואף אנו נאמר בק"ו בן בנו של ק"ו: מי יחוש וידקדק על הפיקוח החיוני הכלכלי והמדיני של המדינה יותר ממושלי ונבחרי העם שכל כובד האחריות של קיום המדינה במלוא מובנם של המלים רובצת על שכמם, ושוקדים יומם ולילה על תקנתה, ובפרט במדינה כמדינתנו הצעירה שזה עתה יצאה מחיתוליה וקמה על רגליה, וזקוקה לעין פקוחה ובוחנת על כל צעד ושעל מבית ומבחוץ וטיפול מיוחד ומתמיד ד"ל.

ובכלל י"ל שבכגון נידוננו כו"ע יודו דלא אזלינן כלל בתר ההמון שאין להם ידיעה והבחנה בענינים מדיניים וכלכליים, ולא הבנה מה להעדיף למען יציבות המדינה, מכיון שההמון עם יש לו כבר באי כח מדיניים המייצגים אותם במסדות המדינה, וסמכו מלכתחילה את שתי ידיהם עליהם.

(ז) האמור עד כה הוא אפילו אם נמדוד דין מושלי ומנהיגי העם והמדינה עפ"י אמת המדה המצומצמת של זט"ה בעיר קטנה או גדולה.

אבל לאמיתו של דבר גדול בהרבה לאין ערוך כחם של ראשי ומנהיגי המדינה אשר בהבחרם קבלו כח ותוקף של שלטון-מלכותי, כאשר ביארתי בהרבה מקומות בספרי הלכות מדינה. ומכיון שיש להם כח שלטוני א"כ בחקקם חק שהענינים מוכרעים ע"פ הכרעת הרוב של חברי הכנסת, החק הזה מחייב את העם כולו במדינה ואי אפשר לבטלו עד שיבוטל ברוב חוקי אחר. ולכן בדאי מסור בידי אישי ההנהגה העוז והממשלה לנהל את המדינה במדיניות הפנים והחוץ ככל אשר ימצאו לנכון ולמועיל למדינה. כל זמן שפעולותיהם לא יעמדו בניגוד לשום חק מחוקי התורה.

כאמור, בגלל החפוי לענות קצרתי. אבל חושבני שגם בדברי הקצרים האלה יש בהם כדי למצות השקפת ההלכה כמענה על שאלתו.

והנני בכל הכבוד והיקר

(—) אליעזר יהודא וולדינברג